

УДК 330.3(045)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2018-6-31>**Сусіденко О.В.**

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування
Ужгородського торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Susidenko Oleksii

Uzhgorod Trade and Economic Institute
Kyiv National University of Trade and Economics

ВИБІР ІНСТРУМЕНТІВ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ТА ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ ПІДПРИЄМСТВА

SELECTION OF ACCOUNTING-ANALYTICAL AND FINANCIAL MONITORING TOOLS OF THE ENTERPRISE

У статті розглянуто та досліджено основні складові елементи та умови забезпечення безпеки підприємства й ефективність їх взаємодії. Вказано чинники, які впливають на систему забезпечення безпеки, виявлено їх результативність. Визначено структуру основних принципів забезпечення моніторингу безпеки підприємства та ефективність їх використання. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності, тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. До основних завдань моніторингу належать, окрім оцінювання основних результатів діяльності, процес оцінки поточного і ретроспективного фінансового стану. При цьому результатом моніторингу є узагальнююча оцінка і прогноз майбутніх результатів. Фінансовий моніторинг повинен відтворювати всі процеси в динаміці, а також містити дані для порівняння поточних показників із базовими, що буде забезпечувати необхідним обсягом інформації користувачів відповідно до поставлених вимог.

Ключові слова: обліково-аналітична безпека, ефективність, чинники впливу, діяльність підприємства, методи, інструменти, структура.

В статье рассмотрены и исследованы основные составляющие элементы и условия обеспечения безопасности предприятия и эффективность их взаимодействия. Указаны факторы, влияющие на систему обеспечения безопасности, выявлена их результативность. Определены структура основных принципов обеспечения мониторинга безопасности предприятия и эффективность их использования. Финансовое состояние предприятия зависит от результатов его производственной, коммерческой и финансово-хозяйственной деятельности. К основным задачам мониторинга относятся, кроме оценки основных результатов деятельности, процесс оценки текущего и ретроспективного финансового состояния. При этом результатом мониторинга является обобщающая оценка и прогноз будущих результатов. Финансовый мониторинг должен воспроизводить все процессы в динамике, а также содержать данные для сравнения текущих показателей с базовыми, что будет обеспечивать необходимым объемом информации пользователей в соответствии с поставленными требованиями.

Ключевые слова: учетно-аналитическая безопасность, эффективность, факторы влияния, деятельность предприятия, методы, инструменты, структура.

The article considers and investigates the main components and conditions of enterprise security and the effectiveness of their interaction. The article describes the factors that affect the security system, their effectiveness is revealed. The structure of the basic principles of ensuring the monitoring of the safety of the enterprise and the efficiency of their use are determined. The financial condition of the enterprise depends on the results of its production, commercial and financial and economic activities. Therefore, all of these activities of the enterprise are influenced by it. The main monitoring tasks include, in addition to evaluating the main results of the activity, the process of assessing the current and retrospective financial status. At the same time, the result of the monitoring is a summary assessment and forecast of future results. Financial monitoring should reproduce all processes in the dynamics, and also contain data for comparison of current indicators with the basic, which will provide the necessary amount of information users in accordance with the requirements. Financial monitoring can be divided into two blocks: monitoring of financial activity of the enterprise (as process) and mon-

itoring of the financial state (as characteristics at a certain point in time). The first is aimed at checking the compliance of the company's real financial flows with the funds planned in its budget, which allows us to assess the financial dynamics of the enterprise, that is, changes in its financial position, expressed by the movement of its financial flows. In the process of analysis of financial flows, the characteristics of cash flows of an enterprise (inflows, outflows, net cash flows) in the context of current, investment and financial activity are investigated: volume, duration, periodicity, structure, dynamics. The results of the trend analysis of financial flows allow us to assess the prospects of changing the financial condition of the enterprise. Ensuring balance of financial flows is the basis for their optimization. Negative consequences are both surplus and deficit of financial flow. In the first case, this is manifested in reducing the real cost of surplus funds, reducing the amount of profit from the attracted capital. In the second case – there is a decrease in the solvency of the enterprise, a decrease in the liquidity of its assets, an increase in payables, etc.

Keywords: accounting-analytical safety, efficiency, factors of influence, enterprise activity, methods, tools, structure.

Постановка проблеми. Моніторинг повинен відтворювати всі процеси в динаміці, а також містити дані для порівняння поточних показників із базовими, що буде забезпечувати необхідним обсягом інформації користувачів відповідно до поставлених вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади формування та забезпечення моніторингу підприємств фінансової безпеки підприємств досліджуються у світовій та вітчизняній науковій літературі. Серед зарубіжних науковців варто виділити А. Берл'є, Ю. Благова, Ш. Валітова, О. Вільямсона, Д. Волкова, М. Дженсена, І. Івашковську, В. Катькала, Р. Коуза, В. Меклінга, К. Мерфі, Г. Мінза, Є. Олійникова, Г. Пирогова, Г. Шиназі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є отримання достовірної інформації щодо рівня безпеки підприємств та виявлення «вузьких місць» у системі її структури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження рівня фінансової безпеки підприємств передбачає проведення моніторингу стану. Виходячи із завдань, метою такого моніторингу є: своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів підприємства від нормативних (або базових, галузевих); установлення чинників, які призводять до погіршення фінансового стану підприємства; з'ясування причин цих відхилень; розроблення пропозицій щодо відповідного коригування окремих напрямів фінансової діяльності для її нормалізації та підвищення ефективності.

Методологія фінансового моніторингу повинна базуватися на таких принципах:

– принципі комплексності – узгодження аналізу і прогнозів кожного зі структурних підрозділів для встановлення реального фінансового стану на певний період часу;

– принципі об'єктивної необхідності, який передбачає застосування фінансового аналізу, прогнозування для визначення фінансо-

вих можливостей підприємства, відповідності поставлених завдань наявності й руху фінансових ресурсів;

– принципі ефективності, що передбачає оцінку досягнення позитивних фінансових результатів, а також досягнення бажаного економічного ефекту;

– принципі науковості, який забезпечує якнайточніше визначити прогнозні показники, виявити основні чинники впливу та обґрунтувати вибрану модель для прогнозування;

– принципі визначення джерел, причин, характеру, інтенсивності дії деструктивних факторів;

– принципі достатності інформації;

– у кожній окремій системі повинна використовуватися тільки відома інформація (нормативна, довідкова, прогнозна) з необхідною точністю для моделювання результатів діяльності підприємства;

– наступності;

– кожна наступна підсистема не повинна порушувати властивостей об'єкта і критеріїв;

– комплексності;

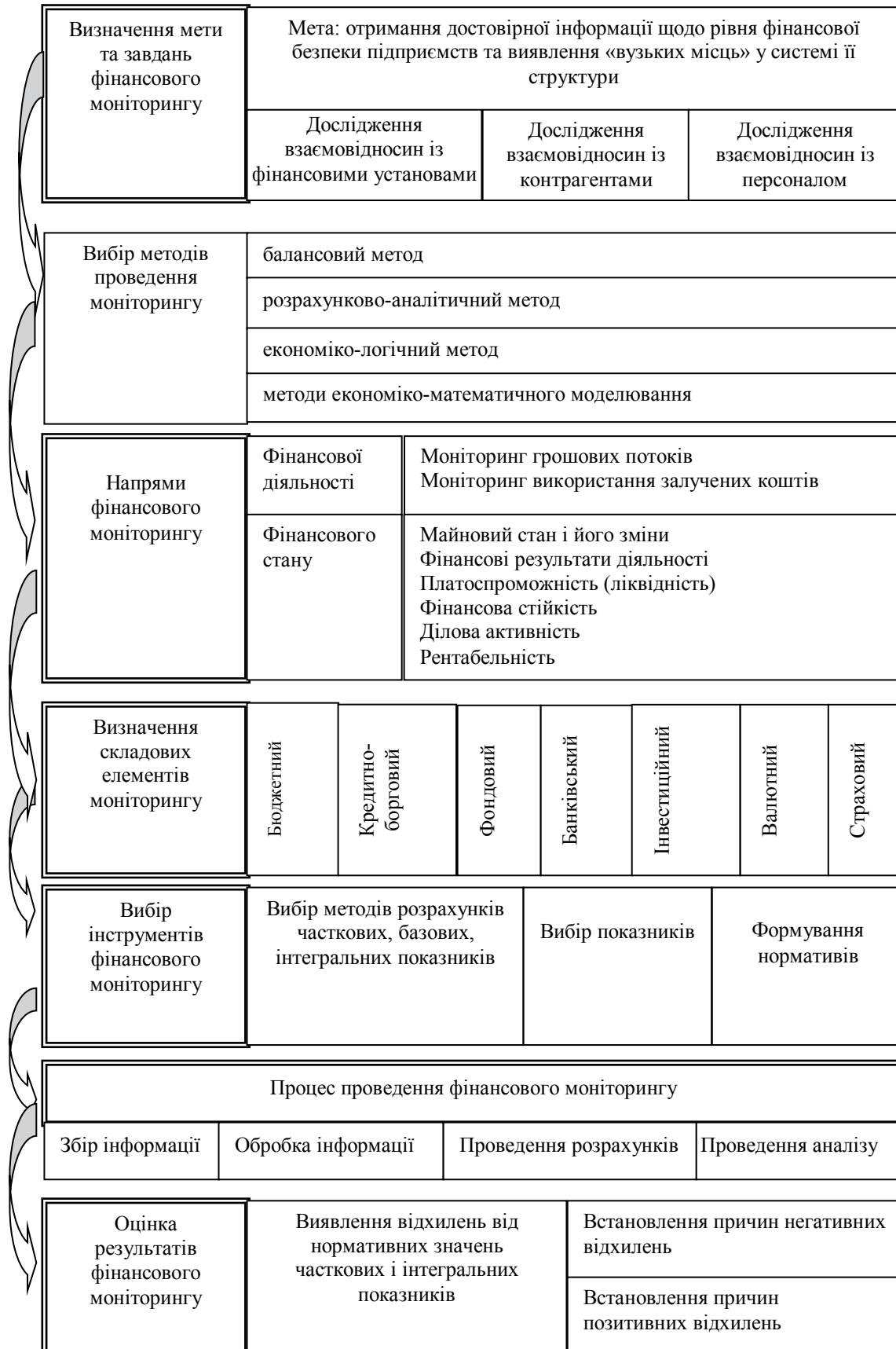
– розвитку системи як єдиного цілого, що забезпечує зв'язок усіх підсистем і елементів.

Отже, моніторинг фінансового стану передбачає проведення безперервних досліджень підприємства на будь-якому відрізьку часу.

Схема проведення моніторингу фінансової безпеки підприємства представлена на рис. 1.

Фінансовий моніторинг підприємства дає змогу практично в режимі реального часу робити незалежні оцінки тенденцій розвитку його фінансової безпеки, отримувати інформацію, її можливі зміни, оперативно проводити оцінку економічного становища підприємства [3, с. 134].

Запропонована послідовність включає сім основних етапів, які доцільно розпочати з формування проблеми, яка є визначальною для формулювання мети фінансової безпеки підприємства. Проблеми досліджень, як пере-

Рис. 1. Схема проведення моніторингу фінансової безпеки підприємства

Джерело: запропоновано автором

конує огляд економічної наукової літератури, знаходить своє вираження, як правило, у цілях суб'єкта господарювання. Цілі можуть бути багатоваріантними – від оцінки взаємовідносин із державними і фінансовими установами до найближчого оточення та власних працівників.

Огляд економічної літератури акцентує увагу на такий аспект, як чітке визначення кола питань, проблем, які будуть досліджуватися, адже охоплення широкого кола проблем призведе до розширення напрямів дослідження, відволікання часу, засобів [1, с. 114].

Тому в процесі проведення моніторингу варто сконцентрувати увагу на отриманні такої інформації, яка б давала точну картину про стан, події, зміни.

У процесі проведення фінансового моніторингу можуть бути використані різні методи, проте, на нашу думку, доречними є балансовий, розрахунково-аналітичний та економіко-логічний методи, методи економіко-математичного моделювання, оскільки саме вони надають точну інформацію щодо рівня складників фінансової безпеки підприємства та дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

Фінансовий моніторинг можна умовно поділити на два блоки: моніторинг фінансової діяльності підприємства (як процесу) і моніторинг фінансового стану (як характеристики на певний момент часу) [10, с. 98].

Перший спрямований на перевірку відповідності реальних фінансових потоків підприємства запланованим в його бюджеті грошовим засобам, дає змогу оцінити фінансову динаміку підприємства, тобто зміни його фінансового стану, виражені рухом його фінансових потоків.

У процесі аналізу фінансових потоків досліджуються характеристики потоків грошових засобів підприємства (притоків, відтоків, чистих грошових потоків) у розрізі поточної, інвестиційної та фінансової діяльності: обсяг, тривалість, періодичність, структура, динаміка. Результати трендового аналізу фінансових потоків дають змогу оцінити перспективи зміни фінансового стану підприємства.

Забезпечення збалансованості фінансових потоків становить основу їх оптимізації. Негативні наслідки має як надлишок, так і дефіцит фінансового потоку. У першому випадку це проявляється у зменшенні реальної вартості надлишкових коштів, зменшенні обсягу прибутку від залученого капіталу. У другому – спостерігається зниження платоспроможності підприємства, зниження ліквідності його активів, зростання кредиторської заборгованості тощо.

Другий блок дає змогу дати статичну оцінку фінансового стану підприємства. Розглядаються всі фінансові коефіцієнти, які доцільно розподіляти по групах. Із кожної групи вибираються ті показники, які підходять для моніторингу підприємства з урахуванням галузевої специфіки, за вибраними критеріями.

Спираючись на попередні дослідження, де нами було виокремлено структурні елементи фінансової безпеки підприємства, можемо встановити сукупність підсистем фінансового моніторингу, які забезпечують аналіз та оцінку його фінансового стану.

До них, зокрема, належать такі підсистеми моніторингу: бюджетна; кредитно-боргова; фондова; банківська; інвестиційна; валютна; страхова, які характеризуються сукупністю показників, що були запропоновані нами у попередньому розділі дослідження.

Систему індикаторів фінансової безпеки, яка характеризує її стан, можна розділити на дві групи [6, с. 58].

До першої групи належать показники, що свідчать про можливі фінансові проблеми, а отже, ймовірність банкрутства найближчим часом: повторювані істотні втрати в основній діяльності, що виражаються в хронічному спаді виробництва, скороченні обсягів продажів і хронічній збитковості; наявність хронічно простроченої кредиторської та дебіторської заборгованості; низькі значення коефіцієнтів ліквідності й тенденція їх до зниження; збільшення до небезпечних меж частки позикового капіталу в загальній його сумі; дефіцит власного оборотного капіталу; систематичне збільшення тривалості обороту капіталу; наявність наднормативних запасів сировини і готової продукції; використання нових джерел фінансових ресурсів на не вигідних умовах; несприятливі зміни в портфелі замовлень; падіння ринкової вартості акцій підприємства; зниження виробничого потенціалу.

До другої групи належать показники, несприятливі значення яких указують на можливість різкого погіршення в майбутньому за відсутності необхідних дієвих заходів. До них відносяться: надмірна залежність підприємства від якого-небудь одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активу, ринку збуту; втрата ключових контрагентів; недооцінка відновлення техніки і технології; втрата досвідчених співробітників; вимушені простої, неритмічна робота; неефективні довгострокові угоди; недостатність капітальних вкладень тощо.

Шостим етапом є безпосереднє проведення моніторингу, який включає збір та обробку інформації, її аналіз та опрацювання.

На завершальному етапі здійснюється оцінка результатів: проводиться виявлення відхилень від нормативних значень часткових і інтегральних показників та встановлюються їх причини.

На рис 2. подано процедурний алгоритм функціонування системи моніторингу фінансової безпеки підприємства, який охоплює послідовність проведення моніторингу фінансової безпеки з урахуванням особливостей зазначеного виду дослідження та зумовлює ефективність функціонування всієї системи забезпечення фінансової безпеки.

Результатом запропонованого алгоритму є отримання управлінського рішення, яке задовольняє вимоги об'єкта системи забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Ефективність функціонування системи моніторингу фінансової безпеки підприємства значною мірою залежить від його інформаційного забезпечення [4, с. 189].

Вимогою цього етапу моніторингу є комплексний характер. Він передбачає всеохоплю-

юче вивчення змісту фінансових результатів, параметрів, які їх визначають, та залежності від змін чинників ендogenous й екзогенного середовища підприємства.

Метою вказаного етапу є обґрунтування змісту, формування структури та джерел інформації щодо фінансових результатів і взаємопов'язаних із ними економічних явищ та процесів.

Важливим є також виявлення наявних джерел інформації про фінансові результати, які повинні ґрунтуватися на виконанні двох операцій: по-перше, на виборі інформаційних джерел відповідно до цілей і періоду моніторингу.

На другому етапі необхідно сформувавши систему показників, на підставі яких буде оцінено та представлено ґрунтовну інформацію щодо фінансових результатів підприємства.

У процесі відбору її складників необхідно враховувати галузеву специфіку підприємств і особливості формування фінансових результатів, сферу впливу внутрішніх та зовнішніх чин-

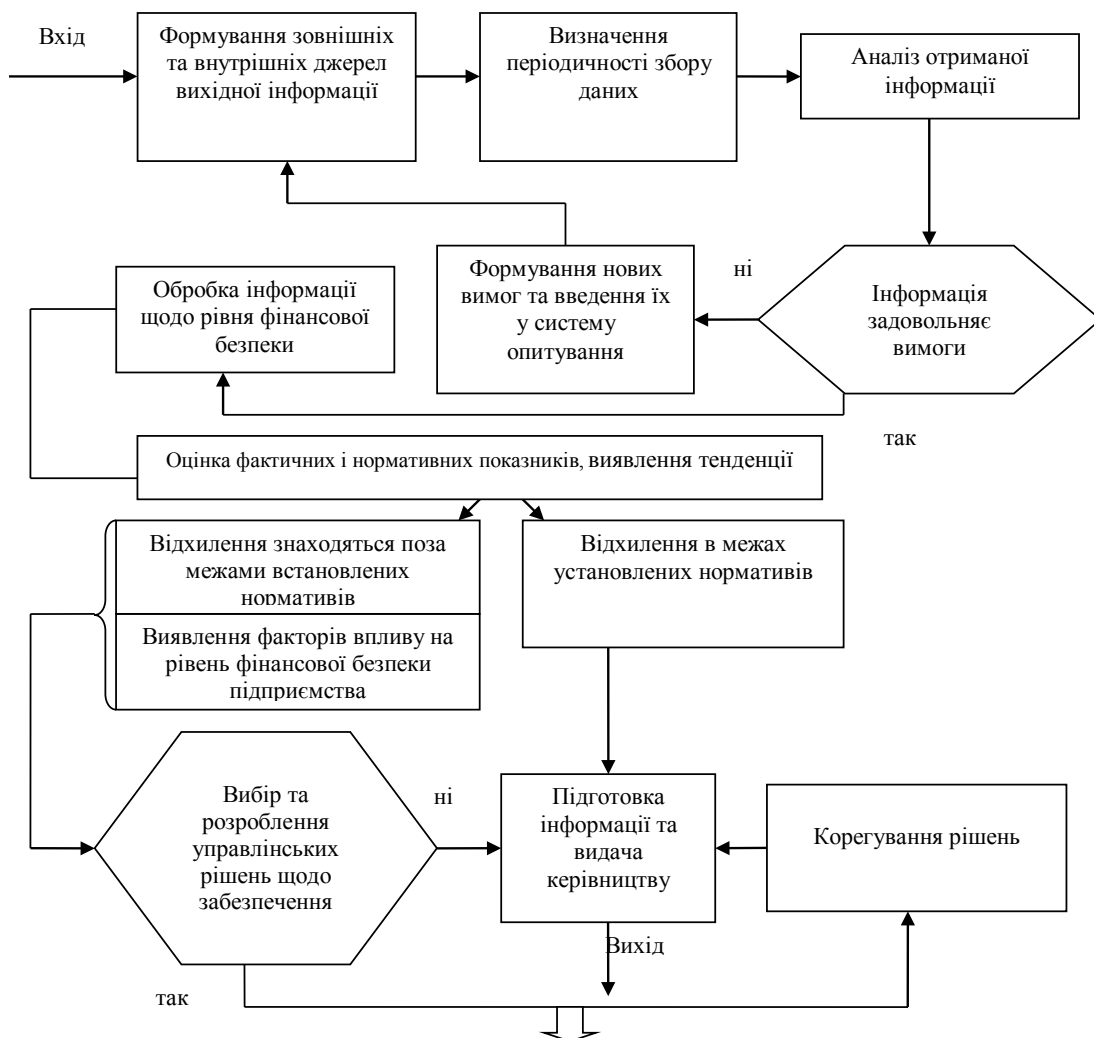

Рис. 2. Процедурний алгоритм моніторингу фінансової безпеки підприємства

ників на їх зміну й, ураховуючи це, формувати оптимальну систему оціночних показників та здійснювати перевірку відповідності їх інформаційному забезпеченню.

Вважаємо, що процедура формування оптимальної системи оціночних показників передбачає, насамперед, визначення абсолютних і відносних показників (оціночних критеріїв), що характеризують фінансові результати підприємства (у цілому і в розрізі видів діяльності), а також формалізацію визначених оціночних критеріїв і їх оптимізацію, тобто відбір основних показників-індикаторів із погляду їх раціональності й достатності, і, насамкінець, установлення періодичності моніторингу (оперативний, поточний, підсумковий) і визначення бази порівняння (планові та бюджетні дані, дані поточного й підсумкового фінансового обліку, розрахункові показники).

На третьому етапі здійснюється аналіз фінансових результатів за визначений період дослідження. На основі отриманих даних проводиться оцінка фінансової безпеки та її складників у поточному періоді, визначаються межі відхилень від нормативних показників.

Для встановлення рівня фінансової безпеки важливою є не стільки сама система показників, скільки їхні порогові значення, недотримання яких буде свідчити про ознаки нестійкого стану господарюючих систем. Тому на цьому етапі здійснюється обґрунтування критичних рівнів

вибраних показників, основним принципом формування яких повинна бути адекватність завданням діагностичного дослідження, тобто можливість за їх допомогою забезпечити виявлення й оцінку глибини розвитку деструктивної ситуації, здійснення аналізу наявності передумов для її поглиблення або послаблення.

Далі за допомогою факторного аналізу, у процесі якого оцінюються зміни та виявляються потенційні можливості поліпшення рівня фінансової безпеки, проводиться оцінка впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на фінансові результати підприємства.

Кінцевою метою цього етапу є виявлення тенденцій показників фінансової безпеки, а також здійснення прогнозу (з використанням методів прогнозування, рядів динаміки, індексного методу, аналітичного вирівнювання тощо).

Висновки з даного дослідження. На завершення моніторингу фінансових результатів підприємства проводиться узагальнення, що проявляється у формулюванні висновків та рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки. При цьому основними завданнями фінансового моніторингу є виявлення чинників, що мають вплив на кінцеві показники діяльності підприємства у цілому і на рівень фінансових показників, а також визначення нових прогнозованих показників на певний момент часу з урахуванням виявлених відхилень.

Список використаних джерел:

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность предприятия в условиях кризисного развития. Менеджмент в России и за рубежом. 2002. № 2. С. 17–29.
2. Беседин А.Л., Беляев В.В. Экономическая безопасность предприятия в контексте системного подхода к решению проблемы защиты конфиденциальной информации. Финансы и кредит. 2004. № 27. С. 63–68.
3. Гринюк Н.А. Інноваційні підходи до вивчення стану фінансової безпеки підприємств України. Проблеми науки. 2009. № 1. С. 8–15.
4. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України. Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України: зб. матеріалів наук.-практ. конф. К.: Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. С. 146–172.
5. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф.І. Євдокимов, О.В. Мізіна, О.О. Бородіна. Наукові праці Донецького національного технічного університету. 2002. Вип. 46. 216 с.
6. Загорельская Т.Ю. Финансовая безопасность предприятия как объект управления. Наукові праці ДНТУ. 2006. Вип. 103–4. С. 215–218.
7. Фоміна М.В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: монографія. Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. 140 с.
8. Кузенко Т.Б. Управление финансовой безопасностью на предприятии. Бизнес Информ. 2007. № 12(1). С. 27–29.
9. Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. Фінансова консультація. 2000. № 5. С. 34–40.
10. Фінансова безпека підприємства / Л.С. Мартюшева, Т.Е. Петровська, Н.І. Трихліб. Коммунальное хозяйство городов. 2006. Вып. 71. С. 235–238.
11. Папехин Р.С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий. Взгляд молодых ученых на экономические и финансовые реформы в России: сб. ст. Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. 16 с.